JOSIP VRBANEK, D. I.

BISKUP LANG

JOSIP VRBANEK, D. I.

BISKUP LANG

ZAGREB 1944

Tisak Narodne Tiskare, Zagreb Kaptol broj 27

Govoreći u ovoj knjižici o krepostima dra J. Langa podvrgavam se u svemu dekretima Urbana VIII., prepuštajući sv. Crkvi mjerodavni sud o njegovoj svetosti

Pisac

Dopuštenjem nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu od 25. rujna 1944. br. 7174

PREDGOVOR

„Odlikovao se vrlo krepostnim životom, milom blagošću prema svakomu, a osobito posebnom ljubavlju prema bolestnima i siromašnima. Propovieda pun žara i svetog zanosa, u izpoviedaonici i izvan nje tješi i savjetuje; posjećuje bolne, pomaže nevoljne, svuda nosi pomoć, mir, utjehu i blagoslov."

Takav je bio biskup Lang. Njegov nam je život prikazao u ovoj knjižici o. Josip Vrbanek, D. I., ukratko ali izcrpivo, prema najboljim vrelima. Ovo je zapravo pretisak iz Zbornika, što ga prigodom 850-godišnjice osnutka zagrebačke biskupije izdaje Hrvatski Izdavalački Bibliografski Zavod u Zagrebu. Dok zahvaljujemo o. Vrbaneku na ovome daru te željno čekamo, da nam u skoroj budućnosti dade i veliki životopis vrloga biskupa, zahvalni smo također i HIBZ-u, koji nam je dozvolio pretisak ovoga životopisa, i prije, nego li je taj prvotno izišao u Zborniku.

Ličnost biskupa Langa sve je privlačila, koji su imali sreću poznavati ga. Već se za njegova života pronosio glas o njegovoj svetosti, a osobito iza smrti to uvjerenje raste sve više. Zato je u zagrebačkoj nadbiskupiji pokrenut postupak za proglašenje biskupa Langa blaženim i svetim. Potrebno je na tu nakanu i mnogo moliti, da se po Langovu zagovoru dogodi barem koje čudesno ozdravljenje i da gospodin Bog usliši molbe onih, koji se preporučuju u njegov zagovor. Sve pomoći i milosti, primljene po zagovoru biskupa Langa, neka se jave dru Dragutinu Nežiću, vicepostulatoru procesa za proglašenje blaženim (Zagreb, Kaptol 29).

SADRŽAJ

DR. JOSIP LANG

Kod sastavljanja ovoga kratkog prikaza života i rada biskupa Langa bila su piscu pri ruci ova izvorna vrela:

1. Službene dokaznice i podatci iz pismohrane nadbiskupskog sjemeništa u Zagrebu, iz nadbiskupskog arhiva, iz pismohrane »Zbora Duhovne Mladeži«, samostana čč. ss. milosrdnica, Germanicuma.

2. Dnevnici, pisma, zapisci i sastavci samoga biskupa u rukopisima, koji su sada prikupljeni kod Ordinariata.

3. Objelodanjeni spisi biskupovi bilo kao samostalne knjige i radnje, bilo u brojnim časopisima kroz 40 g. njegovog javnog rada.

4. Izvorne izjave suvremenih svjedoka, izdane pod prisegom za istinitost.

5. Vlastita opažanja biskupove osobe i rada kroz 25 godina života; njegovog posmrtnog utjecaja eto već 20 g., te bilježaka iz usta očevidaca.

6. Samo se malo poslužio tiskanom već građom u kratkim životopisima Dra S. Markulina iz g. 1925. i gdje H. Kürschner g. 1934., te izvještajima časopisa prigodom biskupove smrti i godišnjih spomendana.

Josipov otac Karlo Lang potječe iz Pečuha, no majka mu se Marija, rođena Zopf, rodila u Ivaniću.

Upoznali su se i vjenčali, dok je Karlo bio zakupnik nadbiskupskog mlina u Lepšiću. Tude se i rodio 25. siečnja 1857. kao drugo diete Bogu mili biskup Josip. Obitelj je bila imućna, pa se Karlo preselio u Zagreb na Ksaversku cestu, gdje je kupio mlin za 10.000 forinti srebra. K Josipu i starijemu bratu Karlu eto i sestrice Milke i brace Viktora. No nije im se ovdje bilo dugo igrati, jer se posjed nije mogao prenieti radi nekih zapreka sa strane prodavaoca, pa je poduzetnik Karlo otišao najprije na Breganu kraj Samobora, a odavle u Novake kod Jastrebarskoga. Ovdje se obitelj umnožila za četvrtog sina Milana, no već u svibnju 1864. izgube na upali pluća svoga uzornoga otca.

Tužnoj udovici ostade petero djece i mnogo neutjerive dugovine. S onim, što je mogla sabrati, preseli se u Jastrebarsko, gdje je Josip polazio školu dobrog učitelja Luke Vranka. Težku životnu borbu nastavila je majka u Zagrebu, gdje je mali Josip polazio školu.

Prirodne krasote mjesta, u kojima je Josip proveo svoje djetinjstvo, selenje s kraja u kraj, obiteljsko blagostanje i nenadana nevolja, a najviše kršćanski život u obitelji — sve je to snažno i povoljno djelovalo na uzgoj i sav kasniji život našega svetog biskupa. Činjenica je, da u njemu, već kao djačetu

nalazimo oštro zacrtane sve značajne poteze njegova značaja i kasnije svetosti. Zato se i opravdano moglo reći: »Lang ostaje uviek istí, on se ne mienja«.

Vanjskom pojavom bio je Josip vrlo mio i privlačiv. Za njegove umne darove svjedoče njegovi profesori, koji ga s malom iznimkom ocieniše kao odlična. Njegov se poletan i idealan duh vjerno odrazivao u saobraćaju i sastavcima tako, te mu je profesor Vjekoslav Babukić u šestoj gimnaziji zapisao u svjedočbu: »Odličan — uz obsežan i izborit stil«.

Njegovu veliku snagu volje jednako kao i plemenitu težnju za usavršenjem već u to doba pokazuje način, kako je postigao jasan izgovor. Od malena naime nije mogao izgovarati glasove »g« i »k«. Žene su svjetovale majci, neka mu dade prerezati vezicu izpod jezika. Mjesto te operacije uze on nasamo izgovarati rieč »rog« i vježbao se u tome tako dugo, dok nije postigao posve čist i pravilan izgovor. »A zašto niste izgovarali »Bog«? zapita ga kasnije jedan svećenik. »E, ne smije se ime Božje izgovarati uzalud« — odgovori blagi biskup. Da ga je osobita milost Božja pratila već od najranije mladosti, priznaje sam u jednoj bilježci govoreći o sebi u trećem licu: »U mladosti primio je Josip od Gospoda dva osobita dara: da rado moli i da srdačno ljubi Majku Božju«. »Kao diete znao bi se često izgubiti iz našega družtva — veli sestra mu Milka — pa bismo ga iza dugoga traženja našli na tavanu ili u kojem kutiću sakrivena gdje klečeći pred križem moli ili — čita Misu«. — »I ja se sjećam, piše brat mu Milan, da sam ga vidio, kako bi prije polazka u školu položio na stolić kup knjiga — kleknuo pred slikom ili razpelom, te se sklopljenim rukama Bogu molio«.

Njegove su darove i vrline znali cieniti i drugovi i poglavari. Kako je bio od treće do šeste gimnazije u Nadbiskupskom orfanotrofiju, čuo je za nj i kardinal Mihalović. Kad je dakle poslije svršenoga šestog razreda Josipova majka zamolila kardinala, da joj sina primi u sjemenište, reče joj kardinal: »Za tako dobro diete ne trebate prositi: mi smo veseli, da ga možemo primiti«.

Seminarac.

Odkako je došao sviesti, osjećao se Josip zvanim za svećenika. Sliedeći taj glas stupi god. 1874. u sjemenište. Nauke je polazio još uviek na vanjskoj gimnaziji i položio god. 1876. s odličnim uspjehom izpit zrelosti. S drugovima ga vezalo duboko štovanje i ljubezna susretljivost, koja je bila još i na proslavi 40-godišnjice mature jednako svježa.

U svom se duhovnom životu posvema povjerio vodstvu svete uspomene spirituala Matije Stepinca. Za njegov su tadanji napredak značajne rieči Stepinčeve, što mu ih piše tek koju godinu kasnije: »Vi — na moju neizmjernu radost — sve liepo uzimate u vjeri i po vjeri...« I zaista je Lang već u početku kleričkoga života usvojio i ostvario zbiljsko vrhunaravno shvaćanje svećeničkog poziva. Primjereno tome i vježbao se u kreposti. Zbog anđeoske stidljivosti svi su ga drugovi zvali »sveti Alojzije«.

Gledajući poglavari, naročito Stepinac i kasniji nadbiskup Stadler, u njemu veliku dušu, koja će jednom Crkvi mnogo koristiti, poslaše ga god. 1877. iza prve godine bogoslovlja u Rim, u *Germanicum,* da na Gregorianskom sveučilištu steče šire i temeljitije znanje. Na Gregorianskom sveučilištu bili su tada profesori kasniji kardinali Mazzela i Steinhuber. Tri godine učio je filozofiju i 14. kolovoza 1880. postigao u njoj doktorsku povelju. Zatim je nastavio bogosloviju, kako veli rektor Germanikuma o. F. Schroeder S. I. u popratnom pismu: »Kroz tri godine Josip je najmarljivije slušao dogmatiku, moralku, pastoralku, crkvenu poviest, sveto govorničtvo, te je s odlikom položio izpite iz tih predmeta, a bio bi i ostalo sjajno dovršio, da ga nije slabo zdravlje prisililo, te se po savjetu liečnika i glavara morao vratiti u domovinu. U vjeri jak, bogoljuban, krepostan i pobožan, bio je i nama vazda vrlo drag i drugovima je dao mnogo primjera kreposti«. Iz njegova se duhovnog dnevnika razabire, kako veliko napinjanje i težke duševne borbe predpostavlja ovo sjajno svjedočanstvo.

Tek što je stigao u Rim, počeo je Josip sustavnom vježbom i posebnim izpitivanjem saviesti o sabranosti u molitvi, čuvanju očiju i svladavanju grla.

Uličnih ljepota rimskih tako se odricao, da je na nekom uličnom prielazu skoro životom postradao, jer oborenih očiju nije opazio kola, koja su naletjela. Zbog nečistih predočaba u mašti, za koje je mislio, da mu se ne bi smjele ni pojaviti, te zbog zbog ugodnosti kod jela, koju je također nastojao silom izlučiti, zapao je treće godine u skrupule, koje su mu i zdravlju škodile i u nauci ga smetale. Kad ga je zbog toga jednom prefekt opomenuo, da je sada »dosta svet«, pa neka samo više nastoji oko nauke, prouzročilo mu je to nove tjeskobe zbog taštine i težku potištenost, od koje ga je tek rektor (kasniji kardinal) Steinhuber oslobodio svjetovavši mu povratak u domovinu. Isti je kardinal o njemu zabilježio, da je »vanredno nevina duša« *(innocentissimis moribus).* Nije se dakle radilo o griehu ni griešnoj strasti, jer je anđeosku čistoću, da-

pače i neokaljanu krstnu nevinost očuvao, nego je bilo Božje pripuštenje odabranoj duši, da tako posve iskreno zamrzi grieh i kroz zamršene zgode duhovnoga života postane onim velikim učiteljem istoga, kakvim se kasnije pokazao. Prestale su te tjeskobe, kad je po zvanju morao mnogo boraviti među ženskim svietom i kad je morao druge od slične bolesti liečiti. Točnost i uztrajnost u posebnoj vježbi kroz šest godina, a još i kasnije, kad je svaki dan dvaput bilježio svoje nedostatke, najbolje svjedoči o njegovoj herojskoj težnji oko svećeničkog savršenstva.

Langovo duševno razpoloženje najbolje označuje on sam, kada kao mladomisnik piše rektoru Germanikuma o. P. Steinhuberu: »Molite za mene, da budem Gospodinu uviek mio, te da ga dnevice sve više i više ljubim«.

Svećenik.

Ljeti god. 1883. vrati se Dr. Lang u Zagreb i bude u nedjelju Žalosti Majke Božje zaređen za svećenika, a 24. rujna prikaza u kapeli Nadbiskupskog dvora prvu sv. Misu. Sreća je bila za njega, a još više za župu Zlatar, što je bio onamo namješten za kapelana.

Kod razboritog i učenog župnika Dr. Mihinića učvrstio je svoje zdravlje i naučio veliko svoje znanje puku saobćivati. Narod je oživio svoju vjeru i ljubav k Isusu na njegovu žaru. Oni njegovi tadašnji župljani, koji ga se još sjećaju, vele, da je svojim krasnim propoviedima i liepom naukom u izpoviedaonici pokazao svoju veliku ljubav bližnjemu i koliko želi usrećiti svakoga za ovaj i za drugi sviet. Propoviedao je ozbiljno, a ipak milo, jasno i praktično. Bio je majstor u dizanju griešnika i tješenju potištenih.

Nije prošla ni godina dana, kad ga namjestiše za duhovnika u bolnici Milosrdnica u Zagrebu.

Prvi mu je bio posao podržavati same častne Sestre u vjernoj ljubavi Isusu. Upravljao im je u tu svrhu pogled na Isusa, koji je i sam dao život za biedno čovječanstvo. Bolestnike bi redom obilazio, tješio i bodrio, da su jedni vedrijom dušom brže ozdravljali, a drugi se s Bogom izmirivali i predano išli u vječnost. »Ta je služba težka« — piše on sam — »kad čovjek hoće, da ne samo sakramente umirućih podieli, nego i umiruće pomaže na samom težkom koraku u vječnost. No takove žrtve se i liepo nagrađuju onom neizkazanom radošću, kad se svećenik pouzdaje, da je dušu zaista odpratio u sretnu vječnost«. A u bolnici nije nijedna pošla bez njega. Kako je u bolnici, tako je i kod bolestnikâ po kućama nastavio čitavi život. Lang je bio kapelan svih zagrebačkih župnika spremajući na smrt i najteže grješnike, koji puta i čudesnim obraćenjem.

Kraj svega toga obilnog posla dospio je on još i da piše za »Kršćansku školu« i da zamjenjuje bolestnog katehetu Jagara.

Profesor.

Providnost mu sveđer širila polje rada, pa ga dovela za ketehetu i kasnije profesora pedagogike, poviesti i hrvatskoga jezika na ženskoj učiteljskoj školi Milosrdnica. U posebničkom je tečaju poučavao i talijanski. Za petnaest godina ove njegove službe slušalo ga je na stotine hrvatskih učiteljica i on je svojim radom preko njih mnogu duboku brazdu izorao na njivi hrvatske prosvjete. S najvećim je počitanjem postupao s učenicama, a one su ga poštivale i cienile. Bio je uviek ozbiljan, ali i blag. Nikad se ne bi šalio, ali ni kudio. Sve je nastojao postići samo s liepim. Najmanji red, što ga je on dao, bio je »dobro«. Ali »ne poklonjeni, nego zasluženi«, kako su ponosno učenice izticale.

Samo kad je god. 1920. već kao biskup zamjenjivao odsutnog profesora i izpitivao pedagogiku, pa neka prpošna učenica nije baš ništa znala kazati, nastojao ju je izvući, ali nije uspio. S povjerenstvom morao joj na to i on po pravdi upisati »nije dovoljan«. Sav se na to snuždio i kazao: »Šestnaest sam godina pitao pedagogiku na izpitu zrelosti i nikad nikomu nisam dao »nije dovoljan«, a danas sam morao dati. Da sam to prije znao, ne biste me bili dobili«.

U razred bi došao mirno s naklonom prema učenicama, poškropio se svetom vodom, okrenuo napola prema razredu, a u smjeru razpela i polagano se prekrižio. Nikad ne bi sjedeći predavao, već mirno stojeći dolje pred štionikom. Tek riedko bi prošetao. Mienjao bi glas, izraz i kretnje prema sadržaju, tako, te su učenice s njime doživljavale i Hanibala pred vratima i bol Cezara zbog nezahvalnosti Bruta. Poput svih pravih pedagoga cienio je naravna odgojna sredstva, no opet bi jasno pokazao, kako su čovjeku potrebne i objavljene istine vjere i njezine milostne pomoći kroz molitveni život, sakramente i vježbu u kreposti.

Pismene bi radnje učenica poredao u skupine,te kod jedne skupine izticao logičnu vriednost, kod druge ljepotu izraza, kod treće dubinu misli i tako je kod svake radnje našao nešto liepo i dobro, što je znao pohvaliti. Najviše je nastojao oko toga, da pripravnice što bolje uzgoji. Gledao je da u njima razvije i uzdrži sav čar i svu ljepotu ženstva, onu finu, nježnu, požrtvovnu, strpljivu žensku ćud. Stoga je s njima van-

redno fino i obzirno postupao. U radu je učenice sokolio, priznavao zasluge i, kad je samo mogao, pohvalom ih poticao.

Da pripravnicama, koje su bile u internatu, pomogne, te se podpuno okoriste zavodskim uzgojem, upućivao ih je na sve njegove dobre strane. Najviše je ipak cienio pravi kršćanski odgoj u uzornoj obitelji. Učenice bi zapisivale njegova predavanja, zajednički ih kasnije nadopunjale i u zlatorez uvezane čuvale kroz život. Na razstanku dobila je svaka dar na uspomenu i kao svetinju u budućoj životnoj borbi: krasan križ. Predavajući nam taj spomen rekao je: »U životnoj borbi, radeći na polju prosvjete, neka Vas čuva dragi Spasitelj«. Razišle smo se diljem domovine, učvršćene u duši spoznajom, da je naš cilj životna borba u požrtvovnom radu. Radile smo i radimo godine i godine, ali s ljubavlju i s nekom lakoćom, sjećajući se našega dobroga pastira, koji je za vrieme škole usađivao plemenito i dobro u mlada naša srdca. Kad bi mu se koja od nas potužila na težkoće, koje je snalaze u životu, blago ju je znao tješiti govoreći: »Diete, snosite svoj križ strpljivo! Čim vam Gospodin više križeva šalje, tim vas većma miluje. Bez križa nije moguće spasiti se«!

»O učitelju, o veliki učitelju! Koli je uzvišena bila tvoja duša u času, kad si nam prije predavanja rekao: »Neka se izvole gospojice redati, da nam svako pola sata jedna reče: sjetimo se na prisutnost Božju!« Time nas htjede nerazrješivim vezom vezati s Gospodinom, kako je tvoja sveta duša bila uviek s njim svezana... O veliki učitelju! Hvala ti, hvala! U gorčini života, u duševnim tjeskobama, tvoj nas sada primjer podiže i kriepi!...« To nije samo odjek srdca jedne Langove učenice, ugledne gospođe M. V., to je odjek srdca jednog čitavog pokoljenja hrvatskih učiteljica.

Propovjednik.

Uz crkvu čč. Otaca franjevaca bila je u Zagrebu crkva sv. Vinka osobito žarište pobožnosti. Stvorili su ga i podržavali uzorni svećenici Hoepperger, Filetić, Frankl, Hartman, a god. 1885. pridružio im se Lang. Svaki je svoj posao vršio osebujnim darom i pjevao slavu Gospodinu svojim glasom, no Langova je pojava brzo bila svima najmilija: i gromorna na propoviedaonici i utješna u izpoviedaonici i uznosna na oltaru. Propoviedao je mnogo i divno.

Samo jedan primjer. Jedne svibanjske večeri hrli mnoštvo svieta u samostansku crkvu. Tamo će te večeri Lang opisati strahotu paklenih muka. Narod sluša i kao ukopan ga gleda. A pobožni će propovjednik jakim i umilnim glasom: »Grješniče! Ali znaj, bili tvoji griesi ne znam kako veliki — ne zdvajaj — Marija te ipak ljubi!« I opetovano: »Marija te ipak ljubi!« prodiralo je u duše duboko, i čuo se samo jecaj tolikih...« Tako njegova učenica A. E. Izpoviedaonice se iza toga punile kroz više sati, mir se u srdca vraćao, nebo i obitelji se veselile.

Jednom mu se ipak dogodi, te je u propoviedi zapeo, i tek uz neku težkoću mogao nastaviti. Tada se zavjetovao, da će sve, što ima javno reći, prije i napisati. Toga se zavjeta tako točno držao, da se našao i sastavak čestitke majci kod stola na njezin imendan.

Kod Langovih je propoviedi bilo upravo čudesnih obraćenja. Od zore do mraka sav u poslu, a uz to u strogoj trapnji, navukao si je više puta bolest, bacao je krv i liečnici mu već proricali brzi svršetak. Na molitve dobrih duša i njegove sačuvao ga ipak Gospodin, jer ga je trebao za još veće stvari.

Izpovjednik i duhovni vođa.

Langova nevinost, blagost i strpljivost privlačila je svakoga, pa i mnogog okorjelog grješnika, da se kod njega izpovjedi, što inače ne bi bio učinio. Izpoviedaonica mu uzela pola života. U njoj je već u samostanu zadobio hemeroide, pa su mu izpoviedaonicu izkopali tako, te je stojeći slušao.

Mnogi su u Zagrebu željeli da se barem jednom kod Langa izpovjede. Poznato je i mnogo slučajeva, da su ljudi iz daleka putovali, samo da nađu kod njega mir savjesti. Taj je pak on znao pribaviti. Učinio je sve, da kao sudac zadovolji Božjoj pravdi i dopunjujući pitanjima cjelovitost izpoviedi, i sjećajući na nebo i pakao, a još više na Razpetoga, da uzbudi pokajanje. Zato su mnogi izticali: »Znam, da sam se zadnji puta dobro izpovjedio kod Langa«.

Ono njegovo osebujno u izpoviedi bio je nagovor, kojim je kao liečnik nastojao izliečiti grješne navade i očuvati u buduće od pada. Svakoj je strasti on znao za liek i taj je tako milim prikazao, da se pokornik odmah odlučio popraviti. Poticaje je redovito uzimao iz Evanđelja bližnje nedjelje ili svetkovine, ili baš iz Gospodinove rieči o dotičnom griehu. Nije imao jednu rečenicu, istu za sve, već prema stanju svake pojedine duše. Pokore su bile istina blage, ali i primjerene, pa su pokornici iza izpoviedi rado tražili, da sebi nabave krunice u čestnih Sestara.

S izpovjeđu je spajao i duhovno vodstvo, kadgod se namjerio na za to sposobnu dušu. Davao bi naputak za vjezbu u posebnoj kreposti, protivnoj najjačoj zloj sklonosti, i najviše u staležu potrebnoj. Neizcrpiv je bio u iznalaženju uviek novih poticaja za istu krepost u raznim njezinim stupnjevima, koje bi pokorniku razjasnio spominjući često i konkretan način, kako

će se vježbati. Na pr. da stisne zube i zašuti, kad je gnjevan; da se sjeti groba i pakla, kad napadnu nečiste misli; da pomisli na svudašnjega i dobroga Otca nebeskoga, kad je potišten itd.

Čim bi opazio, da se duša ponešto očistila i učvrstila, odmah bi je poticao na dobra djela za bližnjega i za čast Božju, da ih obavlja bilo pojedinačno, bilo s drugima. Tako se množilo članstvo Konferencija sv. Vinka i Družtvo za sveudiljno klanjanje, koja su u njegovo doba bujno cvala. U odboru sv. Vinka i sam je mnogo radio.

Tisućama je tako pomogao do jezgrovite kreposti, a stotinama do redovničkog zvanja. Iskrena ljubav, koju je uzpirio u srdcima, razgorjevala se skladno do punine žara i duše su polazile tragom Spasiteljevim: jedne noseći rado križ obiteljskog života, a druge odričući se svieta i njegovih taština, da se u redovničkoj zajednici još više sjedine s Isusom.

Dašto, da se razvilo i pismeno duhovno vodstvo, koje mu je uzimalo mnogi sat počinka, ali je za duše rado i to žrtvovao, samo da se Isus što savršenije u njima odrazi.

Bilo je liberalaca, koji su iz toga i šale pravili, no kad je i njima ili komu u njihovoj obitelji do gusta došlo, rado su se i oni približili Langu. Ozbiljni su mu uviek izkazivali najveće povjerenje. Tako se nadvojvoda Leopold Salvator sa suprugom češće navraćao k njemu i u samostanu i u sjemeništu, da se izpovjedi, pa je takvom zgodom i sjemeništnoj kapeli poklonio krasan ćilim. Langa je zamolio, da mu djecu poučava u vjeronauku i pripravlja za sv. Sakramente, što je on kroz više godina i činio.

Sjemeništni duhovnik.

God. 1900. pozove nadbiskup Posilović dra Langa i ponudi mu, hoće li profesuru pastorala ili službu duhovnika. Lang prepusti izbor njemu, a nadbiskup reče: »Dobro, onda ste odmah imenovani duhovnikom«. I on dođe, a došao nam kao smrzlima sunce.

Duh lažne slobode i svjetskoga uživanja zarazivao je mladež sve većma, pa se trebalo i u sjemeništu s njime ljuto boriti. Lang je to krasno razumio. Propoviedima i razmatranjima, poukom i izpovjeđu, posebničkim razgovorom i javnim govorima nastojao nas je oduševiti za našega božanskoga Kralja. Isusu za ljubav da se odrečemo slaboća naravi, za Isusom da pođemo ne samo na Tabor, nego i na Kalvariju. Osam godina daje svake večeri predmet razmatranja popunjujući dotične knjige svojim dubokim, srdačnim i praktičnim naputcima za život. Svake nedjelje drži ascetsku, liturgijsku ili apologetsku konferenciju, koju svojim načinom diže mnogo puta do potresne propoviedi, osobito kad govori o svećeničkom zvanju i krepostima. Na posebnim sastancima Marijine kongregacije bogoslova, koju je on osnovao, oduševljavao je bogoslove za ljubav i nasljedovanje nebeske Majke. Najveći mu je bio uspjeh i utjeha česta sv. Pričest bogoslova, koja se za njega razvila. No nije na nju toliko poticao zbog prieke potrebe, premda je i to bio njegov redoviti liečnički recept za duševne bolesti. Više je naglašivao uzvratnu i naknadnu ljubav živom Božanskom Srdcu u Euharistiji kao najplemenitiji poticaj i najjače sredstvo za kršćansku savršenost. Lang je kao duhovnik unesao u sjemenište dvie velike vriednosti: obćenitu težnju za svećeničkom svetošću i crkveno shvaćanje, koje se očituje u religioznom posluhu Sv. Otcu Papi, nadbiskupu i poglavarima, u izvršivanju odredaba rimskih Kongregacija, napose sv. Zbora za obrede, te u pogledu štiva i družtava i u cielom obsegu crkvene stege, kleričkih dužnosti i kleričke časti. Bilo je dakako rogoborenja sa strane liberalnijih, ali Lang je orio kao grom i siekao kao dvorezac mač. Mogao je tako, kako reče Zlatousti o Baziliju: »Rieč mu je bila grom, jer mu je život bio munja«.

Dok je svaki od Langovih predšastnika i suradnika činio najbolje, što je znao i mogao, njemu je ipak Providnost dala, da je unesao u duše mlađega svećenstva ona dva dara. Pa kao što se sv. Petru ne uzima čast time, što se u službi Božjoj i bogoslovskoj nauci češće od njega s čašću spominje sv. Pavao, tako se ni izticanjem Božjih darova u Dr. Langu ne potamnjuju svietla imena njegovih predšastnika ni suradnika.

Na bogoslovnom fakultetu zamjenjivao je dr. Lang nekoliko semestara Dr. Martina Štiglića i predavao pastoralku i pedagogiku.

Kanonik.

Iza osamgodišnjega napornog duhovničkog rada u sjemeništu, bude dr. Lang 1908. imenovan kanonikom prvostolnoga kaptola zagrebačkoga, a odmah iste godine i ravnateljem sjemeništa.

Od g. 1897. do 1908. bio je ravnateljem sjemeništa Mons. dr. Gustav Baron. Nakon desetgodišnjega rektorovanja, kao šestdesetgodišnjak, naumi Baron napustiti rektorovanje. On je preporučio nadbiskupu Posiloviću Langa za svoga nasljednika.

U svojoj zahvali na službi veli dr Baron: »Pošto je sada kanonikom prvostolnoga kaptola imenovan dr. Josip Lang, koji je ugledom, znanjem

i svećeničkim krepostima, te napose dojakošnjom raznovrstnom svećeničkom i uzgojnom praksom podpuno dorasao, da preuzme službu sjemeništnoga rektora: to smjerno molim Preuzvišenost Vašu, da me sada dobrostivo rieši sjemeništnoga rektorata...« Dr Lang je valjda imenovan kanonikom već u vidu toga, da bude ravnateljem sjemeništa, jer je prije redovito ravnateljem sjemeništa bio kanonik.

Kanonikom je imenovan dr. Lang 28. ožujka, a ravnateljem sjemeništa 14. srpnja 1908. Prvom kanoničkom i najuzvišenijom dužnošću i čašću smatrao je Lang vršenje bogoslužja u prvostolnoj crkvi. »To je nešto tako uzvišeno«, veli on u jednom govoru, »da bi i najviši serafini u nebu presretnim se scienili, kad bi njima bilo u Crkvi Božjoj što takova dopušteno«. Dohodke kanonikata, koji su u ono doba bili dosta izdašni, dielio bi kanonik Lang potrebnima i siromašnima. Dolazili su k njemu u sjemenište mnogi siromasi, a toliki su ga dočekivali i na ulici, dok bi išao u katedralu. Kao kanonik bio je dr Lang i izvjestitelj nadb. duhovnog stola, povjerenik za vjeronauk na školama i cenzor knjiga. Sve je službe vršio savjestno, a izvještaje bi izradio temeljito i nepristrano.

Kao ravnatelj sjemeništa pokazao je svoju razboritost i požrtvovnost. Njegovi su suradnici u sjemeništnoj upravi bili: Dr Valentin Čebušnik kao duhovnik, Matej Barković kao ekonom, te dr Kamilo Dočkal i dr Milan Beluhan kao prefekti.

Priedloge svojih vrstnih pomagača, napose dra Valentina Čebušnika, rado je usvajao, ali tako, da ih je sam proučavao i o njihovoj izvedbi vodio računa. Gospodarstvo sjemeništa s temelja je obnovio. Izkaz investicija za same četiri godine njegova upravljanja sjemeništem iznosi 74 veće ili manje stavke, kao na pr. nova kapelica, praonica, pekarna, električni mlin, kovačnica itd. Na vanjskim posjedima: nove zgrade, staje, blago, strojevi, umjetno gnojivo, izkrčene živice, zasađeni voćnjaci, obnovljeni vinogradi itd. Sve male i velike gospodarske brige prolazile su njegovom glavom. Prolazile, ali ga od Boga nisu udaljivale, već još više s njime spajale. Svake večeri, kad je već sve pošlo na počinak, išao bi rektor Lang u sjemeništnu kapelicu, gdje bi preko jednog sata žarko molio. Istom u 11 sati išao je na počinak. Njegove pedagožke sposobnosti zapažaju se još više danas, kad gledamo njegov rad i postupak s klericima unatrag. Najodličniji članovi diecezanskoga klera, koji su bili njegovi pitomci, hvale njegove odgojiteljske vrline.

Godine 1912. u rujnu razriešio je nadbiskup-koadjutor dr Antun Bauer dra Josipa Langa službe ravnatelja nadb. sjemeništa, a upravu je sjemeništa povjerio kanoniku Milanu Strahinšćaku. Lang se preselio u svoju kanoničku kuriju, Kaptol br. 10.

i posvetio se opet dušobrižničkoj službi kao župnik katedralne župe sv. Marije.

Katedralnom ili kaptolskom župom u Zagrebu upravlja uviek jedan od mlađih kanonika. Obično je to bio samo naslov, dok je stvarno svu brigu vodio koji prebendar ili drugi subsidijar. Župna je crkva Sv. Marije, nekadanja benediktinska i cistercitska, marom zadnjih triju kapelana: dr. V. Čebušnika, o. Alojzija Turčića i dr. Milana Beluhana liepo obnovljena. No još je više duša privukla k Bl. Djevici revna pastva, kojoj je bio uzorom dr. Lang, kad je u jesen 1912. imenovan njezinim župnikom. Ovo imenovanje nije on uzeo samo naslovom, već i stvarno, kako u pogledu dohodka, koji je prepustio subsidijaru, tako u pogledu službe, od koje je sebi zadržao, što je bilo spojivo s njegovim drugim poslovima. Tu je čitao sv. Misu kad god je trebalo, napose za svečanosti više Marijinih kongregacija, što se u njoj okupljale; tu je propoviedao i katekizam tumačio; odatle je bolestnicima nosio sv. Popudbinu. U vrieme rata uveo je svagdanju večernjicu za što skoriji i po hrvatski narod sretan svršetak rata. Tu je večernjicu češće i sam služio, pa i kasnije, kad je već bio biskup. A pribivao joj je uz riedke iznimke svaki dan, dok ga nije bolest uz krevet privezala. Bio je ili u izpovjedaonici ili pod tornjem, kud se iz sakristije ulazi u crkvu. Pred krasnom Gospinom slikom molio je tu često i dugo. Znali su to njegovi župljani, pa ga voljeli ondje potražiti za savjet i pomoć, napose za preporuku svojih potreba u njegove molitve. Izkustvo ih je uvjerilo, da im to koristi. Za svakoga bi on imao rieč upute, hrabrenja i utjehe, pa je jedan takav razgovor bio događaj u njihovom životu. Uz njegovu se sliku u dušama vezala i vjera i ljubav Isusu na oltaru. Župljani su bili ponosni na svoga »svetca župnika«, bili su svi uz njega. U crkvi Sv. Marije nikad nije nedostajalo ni za potrebe bogoslužja ni za nakit, a ni za uzdržavanje osoblja.

Najviše je zadužio župljane i tisuće drugih vjernika time, što je neumorno izpoviedao u toj crkvi, kamo se tako lako dođe. Baš u tom poslu uhvatio je zimi god. 1913. i težku upalu pluća, uz koju je izgubio sluh i na desno uho,dok je već i prije težko čuo na lievo. Nije ga minula sudbina tolikih seoskih župnika, koji na težkim putevima, po ružnom vremenu slično postradaju.

Biskup.

Razumljivo je, da je tako svetu dušu sve duboko štovalo i ljubilo, pa je bila prava radost u Zagrebu i širom Hrvatske, kad se god. 1915. pročulo, da će biti Dr. Lang posvećen za biskupa.

»Što sam Langa odabrao za posvećenog biskupa-pomoćnika i generalnog provikara«, izjavio je nadbiskup dr Bauer, »osim njegove na-

učne spreme potakao me poglavito njegov svet i krepostan život, te sam držao, da će postavljen na visoko mjesto još jače i vidnije djelovati primjer njegova svetog života i predobivati vjernike za Boga. Kad sam ga pozvao k sebi i saobćio mu svoju nakanu, da ću ga predložiti za posvećenog biskupa-pomoćnika, sav se stresao i prenerazio, te bacivši se na koljena i plačući molio me, da toga ne učinim, jer da nije vriedan te časti. Sve moje obrazlaganje i nagovaranje nije pomoglo i tek kad sam mu rekao, da je to moja odlučna volja, a jamačno i volja Božja, kojoj treba da se pokori, nije se dalje otimao i sav potresen otišao je od mene.«

S posvećenjem za biskupa, što ga je primio 18. travnja 1915., izdignuo ga je sam Gospodin na visoki sviećnjak, da svietli u njegovoj Crkvi. Ne popuštajući nimalo u svom prijašnjem »sitnom« radu za duše sada je kao biskup osobito u dva smjera snažno djelovao: bio je nabolji pomoćnik svome nadbiskupu u upravi i obrani Crkve i središte prave katoličke obnove u biskupiji.

Kako se radi nesređenih ratnih i poratnih prilika sv. Potvrda izvan Zagreba riedko dielila, to nije ni blagi biskup mogao da onom mjerom koristi narodu, kako mu je srdce željelo. Prihvatio je ipak svaku zgodu, da zađe u narod, te mu bude učitelj i tješitelj. U Kozarevcu posvećuje crkvu, u Antunovcu blagoslivlje kapelu, u Remetama i Pregradi zvona, u Bregima orgulje. Svećenstvo pomaže i diže što u disciplinarnim razpravama, što opet ustmenim, pismenim i tiskanim poukama, kao na pr. razpravom »O svećeničkoj sv. čistoći«.

Langova je pomoć u obrani Crkve u doba starokatoličkog rovarenja bila dragocjena. Kada su odpadnici nastojali potamniti sjaj katoličke nauke o svećeničkoj čistoći i o dužnoj poslušnosti Kristovom namjestniku Sv. Otcu Papi, eto biskupa Langa u Varaždin, Karlovac, Sisak, Slatinu i druga veća i manja mjesta, da riečju i primjerom svojim učvrsti uzkolebanu vjeru. Odlični jedan svećenik reče u to vrieme: »Divan je biskup Lang. Pravi svetac. On svojim primjerom drži našu nadbiskupiju«.

Rad za katoličku obnovu.

U Hrvatskom Katoličkom Narodnom Savezu, kojemu je bio predsjednikom, i u drugim katoličkim družtvima, bio je Lang duhovno središte time, što je svojom vjerom, ljubavlju i pouzdanjem sve druge vrle suradnike poticao i kriepio. Sačuvani

su nacrti njegovih govora, kojima je na družtvenim sastancima poticao na složan i požrtvovan rad. No kako u propoviedima, tako je i u ovim govorima njegova živa rieč bila kud i kamo uzvišenija od pisana slova. Ta je rieč ujedinjivala razrožna mišljenja i dizala potištene duhove. Dok se vanjski uspjesi katoličkog rada mogu opravdano pripisati drugim trudbenicima, dotle je ono nutarnje, što osvjedočava, što na žrtve potiče, i opet velikim dielom plod srdca i molitve blagoga biskupa Langa.

Kad je upoznao veliku zamisao Pija XI. o Katoličkoj Akciji, svom je dušom pristao uz nju. Ta ona je bila oduviek u njegovom srdcu i u njegovoj praksi. Svakog bi svoga ozbiljnijeg pokornika poput sv. Ivana Vianeja nagovarao i na javno izpoviedanje vjere, na organizirani rad barem u djelima milosrđa. Gdjegod se pružila prilika, na pr. prigodom svečanosti raznih družtava, bodrio je, da brane vjeru i Crkvu od napadaja. Sada je kao predsjednik Hrv. K. N. S. nastojao da ovaj podpuno provede program K. A. U tu je svrhu napisao i propovied za dan Kat. Akcije 2. II. 1924.:

»... U K. A. rade svjetovnjaci na tome, da se sav kršćanski sviet obnovi u Kristu, da živi uistinu kršćanski, po načelima Kristovima, pa da se tako živi ne samo u privatnom životu, nego i u obitelji i u obćini i u kotaru i u županiji i u saboru i u čitavoj domovini. Zato upotrebljavaju razna sredstva... Bog blagoslovio obilato svakoga onoga između naših, koji pristupi u koje katoličko družtvo i koji katoličku akciju i njene organizacije svojom dobrotom dariva i podpomaže. To je prava bratska i domovinska ljubav«.

Prema ustanovama K. A. preuzeo je sam službu duhovnika u Hrv. Katol. Ženskoj Svezi i nastojao usmjeriti njezin rad u crkvenom duhu. U Ženskoj Svezi osnovao je molitvenu sekciju za pravi duh i njezin uspjeh i uobće svega rada u K. A.

Neko vrieme bio je i predsjednikom Apostolata sv. Ćirila i Metoda nadajući se njime promicati misao sjedinjenja.

Katolički je tisak Lang pomagao perom, novcem, molitvom i ugledom.

Pisac.

Za onog izvrstnog odgojitelja, kakav je bio Lang, nije se on razvio velikim studijem tiekom svojih nauka. Teoretsko znanje proširivao je tiekom službe. Kojim vrelima i kojim na-

činom, vidi se najbolje po njegovom spisateljskom radu. Plodove je naime svoga proučavanja saobćivao i drugima nastojeći tako unieti u našu pedagogiju bistra kršćanska načela. Ljubav za uzgoj učini ga i piscem.

Tako je započeo u »Hrvatskom učitelju« 1889. sa člankom »Uzgoj u školama srednjega vieka«, »Rousseau i njegov Emil«, »Overberg«.

U »Kršćanskoj školi«: »Bogumila« 1897.; »Diamantni jubilej Sv. Oca Leona XIII.« 1898.; »Isusovačke gimnazije« 1899.; »Stevo V. Popović i jezuite« 1899.; »Felix Dupanloup« 1900.; »Sv. Ivan Dellasalle« 1900.; »Isus Krist prvi i najsavršeniji uzgojitelj« 1906.; »Bl. Djevica Marija, divni uzor uzgojiteljima« 1906.

U »Sacerdos Christi«: »Što je nama svećenicima najpotrebnije« 1922.; »Družtvo svećenika klanjalaca« 1923.; »Odjek euharistijskog kongresa« 1923.; »Svećenička liga za unapređivanje česte sv. Pričesti« 1923.

»Katolički list«, komu je bio revnim suradnikom, objelodanio je više njegovih nekrologa o zaslužnim muževima, kao Dr. G. Baronu 1914., Dr. V. Čebušniku 1916., kardinalu Steinhuberu 1907. Prvi članak napisao je ondje već godine 1891.: »Odgovor Dvornikoviću na njegovu kritiku života sv. Alojzija«. »Prava i prividna smrt i sv. sakramenti« piše u prvih šest brojeva 1907. »Spomeni se, čovječe, da si prah« god. 1913. »Zašto katolički svećenik visoko cieni svoj celibat« 1919. u dvanaest brojeva. Napisao je i ocjene bogoslovnih djela, kao n. pr. Kristologije Dr. Bujanovića.

Napose je izdao: »Život sv. Alojzija«, prievod po Cepariu; »Slave Marijine«, prievod po sv. Alfonzu Liguoriu. Posve izvorni mu je životopis: »Život i rad M. Stepinca« god. 1922., zatim »Religija u srednjim školama« 1919. i »Slava Presvetoj Krvi Isusovoj«.

Značajka je Langova spisateljskog rada vjersko-odgojna i to ona najuspješnija: kroz žive i preminule uzore. Uspjeh je bio golem, kao na pr. sa sv. Alojzijem, kojega su tri izdanja razpačana jedne godine u 30.000 primjeraka. Koliko su upućeni taj rad cienili, vidi se i iz zaključka Bogoslovskog fakulteta 4. VI. 1924. da Dra Langa proglase počastnim doktorom bogoslovije.

Čim je Lang kao kanonik god. 1908. dobio svoj dom, kuriju Kaptol br. 10., pozvao je majku i braću, da se kod njega nastane i da mu vode kućanstvo. Sam je stanovao, dok je bio rektorom, u sjemeništu, a svoje je posjećivao svaki dan prije objeda i večere, pa ma kako bio inače zaposlen. Preselivši se god. 1912. i sam u svoju kuriju, pokazao je svu sinovsku i bratsku ljubav, da im svima olakša gorki inače život. Zasladiti ga nije imao čime, a oni to nisu ni očekivali; no posvetiti ga je mogao i želio, pa je to i učinio.

Kući je dao već iz vana dojam svećeničkog doma, stavivši pri vratima kip sv. Josipa, na stube kip Presvetoga Srdca, u svaku sobu razpelo i Gospin kip ili sliku, a u svoju sobu tri razpela i tri Gospina kipa, Malog Isusa i sliku sv. Franje Asiškoga. Nigdje nije nedostajala ni sv. voda.

Uz ostale molitve pobožnih kršćana, što ih je sa svojima obavljao, sabrao bi sve ukućane i služkinje na zajedničku večernju molitvu: Zlatnu krunicu Srdca Isusova, barem po jedne litanije, obavio bi izpit savjesti i pobudio pokajanje. Ako je tko bio i umoran, potjerao je njegov mili glas pospanost i svi su rado izdržali. Sam bi pak ostao u molitvi i radu redovito do 11 sati, a ustajao bi već prije pet. Za jelo se nije nikada brinuo. Sestri bi kazao: »Za jelo me nemoj nikada pitati. Što ćete mi dati, to ću uzeti«. Toga se držao i u najtežoj bolesti. Mesa je vrlo malo jeo, a u sriedu, petak i subotu nikada. U razgovoru je bio živahan i ljubezan i s gostima, i s domaćima. Nije volio voditi rieči, osobito ne kod velikoga stola, ali je uviek srdačno gosta pozdravio. Sam je vrlo malo jeo, kao diete, ali je svakog gosta nudio jelom i vinom, pa kao da je bio uvrieđen, ako mu ne bi po volji uzeo. Poslije objeda prodriemao bi kojih deset časaka na fotelju, inače nije nikada po danu legao, a dok je bio zdrav i sam u sobi, nije ni sjedio, već je sve stojeći radio.

Kršćansku je ljubav vršio, uz već rečenu milostinju, napose gostoljubivošću. Svakoga je svećenika, koji ga je pohodio, odmah i podvorio, a pozvao ga je i k stolu. Nije li bio kod kuće, morala je to učiniti družina, kojoj je dao naputak: »Pazite, kad god dođe gost, da ga se podvori«. Svečanih objeda, osim na imendan, nije davao; nego tek još samo jednom, kad je g. 1916. s drugovima slavio četrdesetgodišnjicu mature.

Primajući posjete, bilo odličnih, bilo sirotinje, bio je vanredno ljubezan i čedan. Kad bi preda nj došla ženska osoba napadno obučena, razgovarao bi s njom poniknutim očima i gledao da brzo svrši.

Sjedeći nikad se ne bi naslonio. Ni za največih studeni nikad nije nosio rukavica. Kad su mu cipele bile mokre, ne bi se htio prezuti, veleći da bi se tim raznježio, a svećenik da se na to ne smije naučiti. (U toj bismo ga pokori smjeli tek oprezno sliediti).

Odielo mu je bilo uviek skromno i priprosto. Vrlo ga je čuvao i nosio bi ga dok se ikako dalo. Kad su ga znali opomenuti, da je koji komad odjeće trošan, odgovorio bi šaljivo: »Za siromaka biskupa i to je dobro«.

Sve rođake, a majku napose, ljubio je nježno i svagdje se pokazivao zahvalnim. Divne je listove pisao iz Rima i kud god bi putovao, a majci napose za imendan. Majku je sam spremio za put u vječnost, a poslije smrti, dok je god mogao, svaki bi tjedan po više puta došao na njezin grob i pobožno se za nju molio.

Rođacima je bio pravo utočište, koliko je mogao i za novčanu pomoć, ali u prvom redu za duhovnu. Kad je trebalo krstiti, vjenčati ili sprovesti, uviek se pripravno odazvao. Sve bi darivao krunicama, medaljicama, molitvenicima i nastojao je, da svi prime škapular. Svima je bio pravi anđeo čuvar.

Napose se pokazao zahvalnim kumu Ivanu Lapušu, koji ga je pomagao u mladosti šaljući mu hrane. Uru, što je od njega kao gimnazijalac primio na dar, nosio je sve do smrti na jednostavnom željeznom lančiću.

Da učini djelo milosrđa, kumovao je mnogima na krstu i potvrdi, a to je duhovno srodstvo vrlo cienio i preuzete obveze brižno vršio. Kad je to novim crkvenim zakonikom prestalo, nije više nikome kumovao.

Družtvovni i uljudbeni radnik.

Čovjek, koji se odrekao sebe, može sav živjeti za bližnjega. Tako je bilo s biskupom Langom. Podpuno se odrekao sebe, da živi Bogu, pa je mogao biti i u najvišem stupnju družtvovan, jer ga je Bog upućivao i pomagao da živi za svoju braću, djecu Božju, za bližnje, za narod. To se izpoljuje ili izravno pomažući pojedince ili preko družtava, a jedno i drugo ili u smjeru tvarne, tehničke, vanjske uljudbe, ili u smjeru nutarnje, više duševne kulture, koja treba da vodi i nadahnjuje vanjsku. Osobito u ovoj drugoj bio je Lang upravo herojski radnik. Pomagao je zborom i tvorom i kulturne radnike i ustanove, što više i sam je bio snažan kulturni radnik i riečju i perom i primjerom.

Sam sin mlinara, ostao je radnom narodu uviek ne samo bliz, nego i jedno s njime, jer je težko i uztrajno radio, jer je ljubio rad. Može se reći, da je uviek radio barem za dvojicu. Od 24 dnevna sata nije on nikada — osim u bolesti — potrošio za san više od 5 do 6 sati, često ni toliko, a za svu okrepu i odmor kroz dan nikad više od 2 sata. Dakle 16-satni radnik.

Taj rad bio je duševno naporan, ali ni tjelesno nije bio lak. Školski rad sa sitnom djecom kroz tri i više godina, s učiteljskim pripravnicama petnaest godina, s bogoslovima dvanaest godina. Propovjednički rad pred najraznoličnijim slušateljstvom, u kojemu je želio izgraditi Krista, u svakom na njegov način. Izpovjednički sa svim zadahom, materialnim i moralnim, s prašinom i zagušljivim zrakom, sa suzama i jecajima duše i jezika, koji to više paraju srdce, što im više želiš pomoći. Uredovni rad sa rješavanjem sudbonosnih odluka za pojedince, većinom patnike, za biskupiju i čitav narod. Kretao se taj rad u sferama naravnih i vrhunaravnih načela i vriednosti, gdje treba mnogo zrelosti suda i profinjenog osjećaja, da se ni narav ne povriedi ni milost ne omalovaži, a ni jedna ne preobtereti. Trebalo je zadovoljiti Božjim i ljudskim zakonima i željama, kad su se ovi često sukobili na školskom i odgojnom, na državopravnom i družtvenom polju.

I svuda biskup Lang pokazuje smjernice, daje riešenja, nastupa osobno ili piše razprave i predstavke — uviek temeljito, uviek taktički, makar odrješito i krepko. Svjedoci su toga rada ne samo propoviedaonice i izpoviedanice, već i kancelarije i pismohrane u biskupiji, svjedoci su tome još i danas uspomene velikih i malih, koji s udivljenjem pričaju o svojim susretajima sa »svetim biskupom« bilo na sudištu savjesti, bilo u tihoj sobici u četiri oka.

Još su jači svjedoci i onovremeni njegovi članci u »Hrvatskom učitelju«, »Kršćanskoj školi«, »Katoličkom Listu« i drugdje. Dok Trstenjak širi darvinizam, Lang će izpravljati zablude pišući proti naturalističkom Rousseauovom uzgoju. Dok Dvorniković napada i Langa i sv. Alojzija i sav milostni uzgoj, Lang će posebnom razpravom u »Katoličkom Listu« sjajno i sv. Alojzija i taj uzgoj kao jedino uspješan obraniti. Tako će na-

stupiti proti komunističkim težnjama u »Srednja škola bez religije« 1919., tako i kasnije proti »žutom« i starokatoličkom pokretu u obrani celibata.

Obraniti zdrava načela odgoja i pribaviti im štovanje i provedbu u javnom životu najodličniji je uljudbeni rad. Takav je radnik na hrvatskoj njivi bio Dr. Lang kao pisac, propovjednik, izpovjednik i biskup. On je jedan od najprvih i najboljih odgojitelja Hrvatskoga naroda.

Sav je taj rad daleko zasizao: duboko u srdca i obiteljsko svetište, široko u čitav narod, visoko do kraljevskog, papinskog i Božjeg priestolja. Stotine svećenika i učiteljica, koji predstavljaju kulturu jedne hrvatske generacije, koji su zapravo i prvi nositelji te uljudbe, Langov su naraštaj. Nisu doduše uviek svi ostali na visini svoga idealnog učitelja, ali barem pioniri njegovih viših načela proti krutom materialističkom kruhoborstvu, liberalnoj sebičnosti ili častohleplju, što su bili posijani u Hrvatskoj. Kolikoj je obitelji odlanulo, kad se kćerka, sin ili otac kod Langa »sredio«! Kolike su župe procvale novim životom, kad je Langov mladomisnik proradio ili po njemu uzgojena učiteljica stala uzgajati! Koliki je mladić tjelesno i duševno ozdravio ili se idealnijim zvanjem usmjerio, kad je pročitao Langovog sv. Alojzija ili koji drugi spis!

Sve su to stvarne činjenice i zdrave jedinice za uljudbu Hrvatskoga naroda. Takovih je jedinica Lang stvorio izravno i neizravno mnogo tisuća, a stvara ih idealizmom svoga primjera i snagom svoga zagovora još i danas. U ovom, što Hrvatski narod ima još i danas idealizma, poštenja i izdržljivosti, u velikom je dielu plod rada biskupa Langa.

»Jedino, što je Lang organizirao, to su bili prosjaci oko njegove kuće, koji su ga mučili i dan i noć, koji su mu toliko puta pojeli ručak i večeru, ali koji su ga najviše veselili, jer su to bila njegova braća«. Tako sudi Dr. J. Šimrak u »Katoličkom Listu« 1924. br. 6. XI. Šaljivo, ali velika i duboka istina, kojoj je bio cio Zagreb svjedokom.

Nije biskup Lang organizirao siromahe u staležki pokret, ni u časovitu akciju, dapače ni u sređeno prosjačenje. Dušu im je organizirao svojim postupkom, ljubavi, primjerom otvorio im je oči, da i oni nešto vriede, da je i njihov stalež po Bogu uvršten u život čovječanstva, da i siromaštvo i siromah ima svoj smisao, svoju životnu zadaću i cilj. Njegova je milostinja olakšala tjelesne boli, njegov je način dignuo i izcielio dušu.

No milostinja, pa ni prosjaci nisu ono glavno. Oni prizori Langova razgovora i šetnje sa sirotinjom otvarale su nove družtvene vidike, kao

Tolstojevi romani ili Matoševi eseji, rješavali su suprotne družtvovne probleme, koji se dakako nikad ne će riešiti ni najvećim plaćama ni nastanbama ni mirovinama, a da se prije ne rieše u srdcu i dušama, koje se ćute blizu i jednake. Taj je problem temeljito rješavao Lang svojom ljubežljivošću, svojim cienjenjem siromaha, svojim štovanjem »maloga čovjeka«. Komu bi inače palo na pamet, da se brine, te bi se podigao dom za služkinje!...

Lang se uklopio u krug toga maloga svieta preuzimajući na krstu i potvrdi kumstvo djece građanskih, obrtničkih i najviše radničkih obitelji. Koliko kumčeta — a tih je imao više stotina — toliko sređenih obitelji, jer njemu to nije bila formalnost, a i takove su obitelji nastojale kako-tako sačuvati ponos.

Kao kanonik i biskup imao je Lang u ono doba i liep dohodak. No njemu je bilo kao da ga nema, jer nije računao da ga ima za sebe, nego za Isusove siromahe. Ljubav k njima jest uz ljubav k Isusu i Mariji, čistoći i Crkvi najznačajnija njegova krepost. Među tisućama pisama, što se nađoše poslije smrti, 90% ih je, u kojima ga ljudi, sa svih strana domovine, mole za pomoć, a mnogi opet zahvaljuju za već izkazanu dobrotu. Ustmenih pak prošnja bilo je dnevice mnogo za cielog Langovog života. I jedva je tko otišao od njega neuslišan, osim dakako, ako je tražio što nemoguće. Dapače! I iste »nemogućnosti« pretvarao je Lang svojom molitvom i dubokom poniznošću u mogućnosti. Ne jedanput u mjesecu obišao bi i najviše zvaničnike, da preporuči i dobije što za najnevoljnijeg sirotana.

Kuglijevoj i Tomšićevoj knjižari mjesečno je odplaćivao knjige i druge đačke potrebštine, što bi ih na njegov račun digli. Tuđih mjenica toliko je podpisivao, da je u težkoj bolesti od upale pluća god. 1913. priznao, da ih još toliko imade, te bi krevet s njima pokrio i još ne bi sve svrstao. A dakako, da je tek vrlo riedko tko drugi izplatio. Vlastito odielo i obuću razdielio bi ne jedaput do košulje, što je na njemu bila. Kad bi mu prijatelji dr. Frankl, Hartman i drugi — dok je još bio u samostanu — opazili, da su mu trošne cipele, darovali bi mu nove. No za par dana već bi častna sestra dvoriteljica opazila, da novih nema, odnieli ih siromasi, a on dalje u poderanima. Makar mu je kuća bila jedna od najmanjih na Kaptolu, ipak je u nevolji i u zadnju sobicu primio nekog Rusa za čitavu godinu, a u prizemlju je nastanio više đaka, većim dielom badava. Često je i sam uzajmljivao, samo da pomogne tuđoj nevolji. Kad mu se reklo, da ovaj ili onaj molitelj nije vriedan, i da ga mnogi izrabljuju, odgovorio je: »Znadem, da me neki izrabljuju, ali Gospodin je pomogao, kad su Ga molili, pak činimo i mi tako«.

Milostinja, što bi je on davao, bila je uistinu »za ljubav Božju«. U kući ne bi dao da je drugi odnesu siromahu, već bi sam išao, pa i onda, kad ga je to stajalo velike muke uzpinjući se stubama. Na ulici je bila prava milina gledati, kako se sa prosjakom prošetao ili ga barem ljubazno nagovorio i neopazice mu tisnuo dar u ruku.

Lang je svojim srdcem oplemenio i tvrda srdca onih »iz dna družtva«, sa dna, gdje vrije i buči, jer je ondje živo i burno, to burnije, što im više treba, a manje se znadu svladati. Tome zabačenom čovjeku trebalo je zorno dokazati, da i danas vriedi Isusova: »Blaženi siromasi, krotki, miroljubivi, ponizni, gladni, žalostni i progonjeni«. I taj je dokaz pružio život i rad biskupa Langa.

Kad ga se vidjelo čedno obučena i s malim zadovoljna, kad se čulo, kako je izbjegavao svako odlikovanje, kad se na njegovoj izpostničkoj pojavi osjetilo, da sebi ništa ne priušti, onda su dobivale duhovne vriednosti svoju cienu, onda se laglje mahalo batom i srpom, onda se mirno stislo u sobici i pregorjelo zabavu i modu. Langov je uzor stvarao i pokazivao vriednost duševne uljudbe. »Da je više Langa, ne bi bilo komunizma« — čulo se češće od ozbiljnih promatrača družtvovnih prilika. Dakako, jer bi ljubav popunila pravdu i tako riešila družtvovne probleme, što ih današnje pokoljenje ne može riešiti bez vječnih ideala.

Uzor pobožnosti.

Langova je krepost potjecala iz žive želje, da se sjedini s Gospodinom prema slici Njegova Sina. Pri tome je bila njegova molitva neprestani razgovor s Gospodinom. Prema afektivnoj ćudi bila mu je i molitva više ustmena, onda tek mislena, dok se nije razvila u kontemplaciju. U listu kardinalu Steinhuberu priznaje, kako je pri svome dolazku u Rim žarko ljubio Gospodina Boga i neprestano se nalazio u njegovoj prisutnosti. Svaku i najmanju raztresenost suzbijao bi posebnom vježbom. Time je došao do one uronjenosti u Gospodina, koju su u Zagrebu i priprosti lahko opažali. Svatko se za njim ogledao, da još jednom vidi tu neobično sabranu pojavu. Razmatranje je obavljao dnevno po jedan sat prije sv. Mise. Pohod Presvetomu činio je barem dva puta dnevno, osim sv. Mise i kora. Križni put je obavljao svakog petka, a i češće u franjevačkoj crkvi. Krunicu Bl. Gospe izmolio je svaki dan cielu, a k tome Zlatnu krunicu i više litanija. Za klanjanje svećenika klanjaoca služio se djelima sv. Alfonza, bl. Eymarda i »Iskricama ljubavi«. Sudeći po zanesenosti u molitvi, kako ga je češće promatrala nećakinja Marija i još u sjemeništu sluga Ludvig, te po njegovom zanosu, kojim je govorio o Gospodinu Bogu, opravdano se može zaključiti, da se uzvinuo do vrhunca običnog tieka molitve.

Posebnu, i za njega značajnu, pobožnost gojio je prema Presv. Krvi Isusovoj, Djetetu Isusu, Euharistiji, Presv. Srdcu, te Bl. Dj. Mariji. Počitanje prema Presvetom Trojstvu izkazivao je napose, kad se križao s vanrednim počitanjem i izgovarao »Slava Otcu« kod psalama, te naklonom glave na rieč Isus.

Osjećao se upravo kao posebni miljenik Marijin. Više je puta spomenuo, kako mu je to bio osobiti dar Božji, da je od djetinjstva štovao Mariju. Kad se u Zagrebu osnovala svećenička Marijina kongregacija, bio je jedan od prvih, koji se za nju prijavio i na sastanke, koliko mu je samo bolest dopuštala, dolazio. Najradije je propoviedao u čast Bl. Dj. Marije i vrlo se veselio, kad je mogao izdati »Slave Marijine«. Nitko veseliji od njega, kad je mogao povesti procesiju ili hodočašće Njoj u čast. Od ostalih svetaca štovao je osobito sv. Josipa, sv. Alojzija i sv. Franju Asiškoga, komu za ljubav postao je i trećoredcem.

Heroj kreposti.

Kako je iz slabog Langovog tiela sjajila jaka duša, tako je iz ciele njegove pojave sjala krepost. Priroda i sve nagonske pojave u njegovu su biću bile tako produhovljene, te je činio dojam čovjeka iz vrhunaravnog svieta, a da pri tom ipak nije bio nenaravan. Ljudi, koji sude samo po vanjštini, zaniekali bi mu muževnost zbog njegovih sitnih koraka, gotovo djetinjeg glasa i nešto skučenog držanja. Koji su ga pak slušali propoviedati na pr. na Staru godinu 1922. rekoše: »Ilija grmi iz njega!« Slično oni, koji su ga pratili kad je kod ministara branio crkvena prava.

Treba dakle razlikovati bitnost muževnosti od načina, kojim se očituje. Prava je muževnost u zrelosti suda i jakosti djela, a toga je u Langa bilo u velikoj mjeri. Langovi razgo-

vori, propovjedi i spisi odavaju čovjeka širokih vidika, dobrog poznavaoca života, dubokog psihologa. Što je god rekao, to je stajalo; što je predviđao, to se dogodilo. Ako je i bio u savjetima suztezljiv, u poduzećima oprezan, u zahtjevima čedan, bila je to poniznost, čednost i razboritost, a nipošto slabost.

Langa kroz cieli život pokreću samo velike misli: slava Božjeg Veličanstva, napredak najveće organizacije svih viekova — Crkve, što veće blagostanje Hrvatskoga naroda, što sigurnije posvećenje i savršenost povjerenih duša i vlastita. Lang se ne ravna sićušnim računom, kako da se što laglje i ugodnije snađe; putokaz su mu načela vječne istine, pravde i ljubavi, pa ma i trebalo za njih život dati. Njegove su sve sile upregnute još od prije zore do kasno u mrak, uviek sa što manjom ugodnošću, a što većom žrtvom. Uztrpljiv u odgojnom radu s mladeži kroz trideset godina, sa siromacima, bolestnicima i grješnicima čitav život. Nebojša je pred svim protivnim snagama, kako proti socijalistima, kad smetaju zborovanje u čast Presvetom Srdcu god. 1910., tako proti vlastodržcima, kako pred bolestima, koje mu priete grobom, tako pred sumnjičenjima, koja mu ometaju životno odgojno poslanje. Smion je u novim poduzećima kao ravnatelj sjemeništa, velikopotezan na biskupskim konferencijama, premda im učevstvuje samo kao pomoćni biskup. U njemu je vrio vulkan svete srčbe za vrieme propovjedi proti porocima naroda ili povjerenih mu bogoslova; ali lava tog vulkana nije nikog zasula, nego samo pokorničkim pepelom posula. Na starokatolike i reformaše u Koprivnici, Karlovcu i drugdje oborio se žarom Ivana Krstitelja; ali je i jakost zasvjedočio i u blagosti, kojom je susretao skrušene, i u praštanju, kad je toliko puta slušao, kako njega krivo sude, a on bi se činio kao da toga i ne opaža.

Sam za sebe tako postojan u usavršivanju tiekom svih 60 godina sviestnoga mu života, a 41 godinu svećeničtva, te ne počini ni teže pogreške, a kamo li grieha. Uz trajno slabo zdravlje radi on upravo »skrajnim silama«, radi do podpune izcrpljenosti. »Kako ste ipak mogli izdržati, Presvietli?« pitali ga pod zadnje dane. »Dragi Bog mi češće poslao težu bolest, pa sam se onda odmorio«, odgovorio je težki radnik vinograda Gospodnjega. No i te bolesti, a osobito zadnja, bile su i te kakvi križ ne samo fizičkom svojom boli, nego i duševnim tjeskobama. »Ne dao vam Bog toga trpjeti, ni nikomu Božjemu, jer

su to užasne boli« — rekao je prisutnome dru Šimečkomu. A ipak mu je bilo neprestano i u srdcu i na ustima: »Otče — budi volja tvoja!« Proti toj volji nije ni olakšanja molio. I što su žešći bili napadaji, to je samo srdačnije molio: »Presveto Srdce Isusovo, daj, da te sve više ljubim!«

To su bili napori junaka, koji je gradio crkve u dušama, a od svoje je duše učinio biskupa dostojnu katedralu, ljepšu, nego je i sjajna đakovačka. U čednoj dakle vanjskoj pojavi biskupa Langa bila je ipak muževnost junaka, junaka milosti i kreposti.

Već sama jakost svjedoči za heroizam Langovih kreposti, jer su one tako povezane, da gdje je jedna savršena, tu su i druge junačke. Za v j e r u napose, koju je tako svetčano izpoviedao kod preuzimanja crkvenih služba i biskupskog posvećenja, jasno svjedoči čitav Langov život, jer ga je svega kao svećenik i biskup izpunio vrhunaravnim vriednostima. Lang je samo za Bogom čeznuo, a da k njemu dođe i druge dovede, borio se kao dobar vojnik Kristov, zadahnut »rimskim duhom« još i prije, nego je boravio u Rimu. Napose valja iztaknuti, da je mnogim njegovim spisima bio cilj suzbiti protivnike vjere i ćudoređa, koji su se pojavljivali, kao: darvinista Trstenjak, reformaški svećenici i drugi, pa je i time vršio u Germaniku preuzetu dužnost obrane vjere. U Langa su bila jaka ona dva bitna uvjeta za vjeru: jednostavnost srdca i poniznost, pa je zato i njegova vjera bila junačka.

Veliko u f a n j e u Boga nadahnjivalo je Langa i kad se kao đače trsio da bude Božjom pomoću odlikaš, i kad se izcrpljen od skrupula dao zarediti računajući na milost zvanja, i kad je, premda slabog zdravlja, preuzimao tolike poslove, te bi i dvojica zdravih imali dosta da ih obavljaju. Ni pred najvećim zaprekama za obnovu sjemeništa u crkvenom duhu ne klone on, ni u dubokom poniženju ne sustaje u radu za duše. »Dobar je Bog!... Ne će on ostaviti Hrvatski narod« — kliče Lang u novogodišnjoj propoviedi, kad je sve oko njega bilo klonulo. I najtežim bolestnicima diže nadu ozdravljenja znakom sv. Križa i doista im vraća zdravlje.

L j u b a v l j u svojom k Bogu i bližnjemu savršeno je »izpunio zakon«, jer je Gospodina ljubio nada sve, a sve drugo u njemu; ljubio ne samo čuvstvom, kao ono u djetinjstvu, kad s razpelom u jutro negdje izčezne i tek se uvečer opet pojavi,

nego je i cienio nadasve, kad je zavjetom vječne čistoće još u Germaniku srdce jedinome njemu predao. Prava ljubav je u djelima, a Langova su djela za Gospodina Boga i bližnjega bila junačka: svuda traži samo veću slavu Božju, veće žrtve rada i odricanja. Prema najbližim svojima ta mu je ljubav sređena: pietet i zahvalnost roditeljima, rodnom kraju i domovini. Sav život posvećuje spasu duša. Skrbi samo za trajna dobra: zvanja, uzgoj obrtnika, zagovori kod vlade za biedne obitelji. Milostinja tjelesna i duhovna, skrajna gostoljubivost, a pri svemu tome sam izčezava kao bezkoristan sluga.

Kako se ipak koji puta Langu osporila krepost razboritosti, naročito naglašujemo, da je i ta bila junačka. Lang radi uviek promišljeno, priseban je, oprezan, makar dobro o svakome sudi, snalazi se, predviđa, uvažava izkustvo, pita za savjet, on, koji tolike uči, sam je vanredno poučljiv. Ne prenagljuje se u sudu, odabire prava sredstva k cilju, koji želi postići. Ne da se zavesti ni srčbom, ni čuvstvom odvratnosti niti kakove posebne ljubavi. Nije lukav, već prostodušan, ali uviek je mudar, da ga ništa ne zavede. Što jednom promisli, to odlučno izvodi i ne sustaje, dok ne postigne. U Langa dakako nema razboritosti ovog svieta, jer ga vode vrhunaravna načela. Njima on žrtvuje toliko puta i zdravlje i imetak, ali ne lahkoumno, već sviestno se pouzdavajući u Božju dobrotu. Svršetak svega pokazao je, da se nije prevario. Premda inače slab i toliko radin, doživio je 67 godina; premda je god. 1913. imao izplatiti toliko tuđih mjenica, da bi i krevet pokrile, ipak je umro nikomu ništa dužan; premda je volio družtvo »malih ljudi«, rieč mu je ipak vriedila i kod velikih. U Boga se uzdao, s Bogom je i pobiedio, a to je dovoljna razboritost, to je junačka krepost.

S križem u život vječni.

Od Langa je svatko dolazio ojačan i veseliji, pa bi čovjek lahko pomislio, da i njemu samo sunce sja i ruže cvatu. Uistinu se njegovo sunce često sakrilo za oblake tuge, a trnje ga s ruža uspjeha svega izkrvarilo. Lang je cieli život mnogo tjelesno i duševno trpio.

Majka ga je u djetinjstvu koji put i nepravedno kažnjavala. Od stradanja je u gimnaziji obolio i ostao razmjerno prema drugoj braći slabijeg rasta i neobično nježnog tjelesnog ustrojstva. Za boravka u Rimu bacao je od prenapora i ciglene prašine više puta krv, samo što

to nije svaki put saobćio. Isto se od izcrpenosti u radu ponovilo više puta i u samostanu, gdje je u proljeće 1900. zadobio i upalu pluća i porebrice. U sjemeništu je samo jednom teže bolovao, no po manje gotovo neprestano. God. 1913. pretrpi opet upalu pluća. Tom mu je prigodom i sluh na lievo uho vrlo oslabio, dok je na desnom još od god. 1893. bolovao, te napokon na oba gotovo sasvim oglušio. God. 1889. od napornog propoviedanja otvorio mu se prolom, koji ga je u hodu i govoru vrlo smetao, a za koji sve do smrti nije nitko znao, osim drug mu Dr. Wickerhauser i bolničarka č. sestra Oswalda, koja mu je pravila pojase, da je kako-tako bez operacije izdržao. Naporni mu je posao izcrpljivao živce, pa je od god. 1920. padao i kod oltara u nesviest, a kako ipak nije prestao raditi, zadobio je težku sklerozu srdca sa svim njezinim bolnim posljedicama u cielom organizmu. Taj i takav bolestnik ipak je držao još i zadnjih godina tolike govore i svečane obrede, dapače i one divne po sat duge govore na Staru godinu 1922. i sliedeće godine na Euharistijskom kongresu. Nije čudo, što je iza toga u sakristiji pao, pa su ga morali prevezti kući. Zadnja bolest bila je dakako dolična kruna svih ostalih, što je i sam priznao veleći: »Vi i ne slutite koliko trpim«.

Ipak mu sve ove bolesti ne zadavahu toliko muke, koliko duševno trpljenje, što ga je snosio kroz čitav život.

Iza duševnih tjeskoba u Germaniku sliedilo je često izsmjehivanje i podrugivanje drugova u službi; nerazumievanje i izvraćanje klerika, dok im je bio duhovnikom, a prkos i odpor, kad im je bio rektor; nepočitanje i pogrde nekih nesređenih svećenika, sumnjičenje kod duhovnih i svjetovnih predpostavljenih, pa njihovi prigovori i nepouzdanje; naglo odstranjenje od odgojiteljske službe, koja mu je ipak bila životni posao i radost. Još i kao biskup doživio je prezirne prizore, te otvorene pogrde u iztragama, koje je službeno morao voditi. Povrh toga česte tjeskobe zbog nekih neizvjestnosti u vršenju biskupske službe, a da i ne spominjemo svagdanju težku bol zboga uvreda Božjih po odpalim svećenicima, krivovjercima i grješnicima uobće. Tako je Lang upravo od onih najviše trpio, koje je najviše štovao i ljubio: od svoje majke, klerika i poglavara. Na tom je svietu imao malo utjehe, premda je njegov rad i dobivao priznanje u crkvenim častima. Nijedne časti nije želio, svaku je tek po poslušnosti primio, a sve s velikim odricanjem vršio.

Sve je ove boli Lang shvaćao u vrhunaravnom svietlu i nazivao ih Božjim križem, koji je on spremno prihvatio, ustrajno nosio, dapače mu se i radovao, jer da tek po njemu postaje Isusu sličan i mio. Nikad nije bezuvjetno molio, da mu ga Gospodin Bog oduzme ili smanji, nego da mu dade jakost podnieti, i ako je njegova volja još za spas duša raditi. Za njih je on još i sam umnažao boli: postom, bdienjem, bičevanjem i nošenjem pokorničkog pojasa, kao na pr. kad je davao duhovne vježbe ređenicima.

Iza pretrpljenih muka sam je vidio, kako ga otčinska Providnost na pr. skrupulima dovela do poniznosti, koju je iskreno želio; za strpljivost mu dala blagoslov u radu, za tjeskobe sve veću čežnju za Bogom i čistu ljubav svoju. Tako je trpljenje i u Langovu životu bilo bitni dio njegove izgradnje, a strpljivošću svojom ostvario je božansku zamisao svoga životnog cilja. Značajno je, kako je on pomagao bolestnima čineći znak križa na bolestnom mjestu, pa su tako mnogi i poslije njegove smrti dobili osobite milosti moleći uz to: »Po znaku svetoga križa i zagovoru biskupa Langa pomozi mi Bože u ovoj potrebi!«

Lang je proslavio Križ, pa i Križ proslavljuje njega!

Kako je herojska bila krepost biskupa Langa,najbolje potvrđuje njegova zadnja bolest i smrt. Od silna i težka rada i stroga posta slabila mu krv i živci, žilama ponestajalo gibivosti, zadobio je boli srdca, sklerozu. Svako veće gibanje, osobito uzpinjanje, prouzrokovalo mu silne boli. Razborito se liečio, ali nikad s prevelikom čežnjom za životom. Pogotovo se nikad nije tužio na bolest, već je uzeo kao prigodu za vježbu u krepostima, napose u podpunom slaganju volje svoje s voljom Božjom. Bolest je zapravo trajala četiri godine, no uz krevet ga prikovala od travnja 1924.

Boli mu bivale sve teže, tako, te je znao reći: »Osjećam smrtnu slaboću«. Smrti se ipak nije plašio. »Njemu je ona bila« — reče nevjesta njegova — »kao prielaz iz jedne sobe u drugu«. Brijač promatrajući mu bolove sav je udivljen kazao: »Odkuda on samo smogne taj ljubazni smiešak nakon tih groznih bolova? Od toga čovjeka sam se više naučio nego da bi knjige pročitao«. Odakle smogne smiešak? Od sjedinjenja s Isusom, za kojim je čeznuo i primao ga. »Dođi, Gospodine Isuse, dođi!« bio mu je i glasni uzdah. Dva puta primio je u bolesti sv. Pomast, a sv. Misu čitao mu je svećenik posebnom dozvolom u sobi, pa se pritom dnevno pričešćivao. Isus je dolazio k svome slugi, a došao je i zadnji put k njemu još u šest sati u jutro na Sve Svete 1924. Našao ga pripravna, izdjelanu umjetninu, koju je mogao odmah staviti za ures liepoga svoga Doma. Primio je i Lang svoga Isusa sveto i zanosno, a u šest i pol sjedinio se s njime u vječnosti. »Štovao sam Svete, pa se ufam, da ni oni ne će mene na čas smrti ostaviti« — rekao je nekoliko dana prije. Ne samo da ga nisu ostavili, nego ga i odpratili i primili u svoje družtvo, kako se svi nadamo, odmah na svoj dan.

O tom su uvjereni svi, koji su blagoga biskupa poznavali. Da ne govorimo o stalnom i o obćem uvjerenju puka, spominjemo samo apostolskog nuncija H. Pellegrinettija, koji u svojoj sažalnici veli: »... pobožno vjerujem, da je u pravu i vječnu Domovinu već ušao i primio nagradu svoga truda... Koji se za života bez prestanka Bogu molio za spas duša, ne će nam ni sada uzkratiti pomoć svoje molitve.«

Većina sažalnica izrazuje nadu, da ćemo ga u skoro vrieme moći štovati na oltarima.

To je i duh, koji je vladao svim Zagrebom i svim tisućama izvan njega na viest o njegovoj smrti. Takovim mislima i osjećajima častio ga je sav Zagreb na odru u onoj kapelici, gdje je pred 41 godinu prikazao prvu sv. Misu; odpratilo ga 20.000 ljudi 4. XI. na počinak u Arkade Prvostolnoga Kaptola na Mirogoj. Tim osjećajima hodočastili su pojedinci i skupine na njegov grob preporučujući mu se u zagovor; a sa još većim oduševljenjem dopratili ga sliedeće godine iz Mirogoja natrag u crkvu sv. Marije, gdje je pohranjen u kripti. Brojna uslišenja i neobična ozdravljenja, koja se pripisuju njegovu zagovoru, svjedoče o velikom pouzdanju vjernika i o obćem glasu svetosti, što vlada o njemu.

Langovo životno poslanje.

Langa svi štuju kao svetca, a ipak se neki ne usuđuju pomisliti, da bi bio svetac za oltar. Nedostaje mu, vele, svetačka veličina.

Vele tako jedni, jer uobće nemaju pravog pojma, u čemu je svetost, pa i ona za oltar. I u samoj crkvenoj iztrazi najvažnije je, da se dokaže, kako je sluga Božji uviek savjestno vršio sve svoje dužnosti, u težkim pak prilikama da je radostno i uztrajno sve kreposti vršio. Sve to se može dokazati i o Langu. Drugi prigovaraju: nije ništa organizirao, novo ustanovio, podigao, ostavio, ništa neobično učinio. Mnogo ima svetaca, koji isto tako nisu ništa neobično učinili. Ali samo na oko, jer pred Bogom ima svaki svoju veličinu, svaki je izvršio veliku ulogu, makar je i samo sebe posvetio. Lang ipak nije samo sebe posvetio, već i toliko druge: on je i organizirao i ustanovio i neobično učinio. To ćemo vidjeti odmah. Treći napokon misle: Lang nije sebi bio sviestan kakovog osobitog poslanja, nemojmo mu ga niti mi pridavati.

Lang doista nije bio sebi sviestan — koliko je ljudima znano — svoga utjecaja. On je bio iskreno ponizan. Sve, što je učinio, smatrao je samo svojom dužnošću, a laskanja se bojao i sam i od drugih kako u listovima, tako u riečima, nazdravicama i t. d. Nije ni potrebno, da bude sviestan posljedaka svoga poslanja, potrebno je samo, da vrši volju Božju, dok izvršuje djela Providnosti. Sv. Bernardo ne bi bio nikad organizirao druge Križarske vojne, da je bio sviestan njezinog slabog posljedka. Ipak je izvršio i njome jedno osobito poslanje Božje, koje je u onim prilikama trebalo izvesti za Božju čast i napredak crkvene djelatnosti u dušama.

Tako možemo kazati i o Langu. Cieli svoj život, 60 sviestnih godina, svakoga je k Bogu dizao. Njegova je pojava bila neobično i milo pobožna čovjeka, tako, te je svatko morao upravo na Boga i to milo

pomisliti, kada ga je vidio. »Sjetimo se prisutnosti Božje!« — to je sadržaj njegovog utjecaja. Učvršćenje vjere i ljubavi Božje, pouzdanje i strah Božji, molitva i predanje Bogu — to su osjećaji, koji su sami od sebe nastajali u dušama, kad ga se vidjelo.

Prolazio Lang Jelačićevim trgom. Gledali ga šetajući ondje umirovljeni častnici. »Vidiš — reče jedan pukovnik — kad god vidim ovog siromašnog svećenika, sjetim se Boga i duše, pa mi je lako vjerovati i moliti«.

Takovu je pojavu trebao Zagreb, svećenstvo, redovničtvo i mladež — svaki zbog nutarnjih i vanjskih razloga, zbog prilika mjesta, vremena i staleža. Zagrebačkom je svećenstvu trebala ozbiljna sviest rimokatoličke crkvene pripadnosti i poslanja, a ne samo zadovoljstvo osobnog dobrog života. Žensko redovničtvo bilo je u početku razvoja, pa mu je trebalo, da temeljito započne težnju za savršenstvom, trebalo mu zornog odgoja, kako se djecu uzgaja prije primjerom, a onda teorijom. Teoriju su mu dali vrstni duhovnici i dobre knjige, svetački pak primjer dao je Gospodin po Langu. Mladeži je trebalo ideala i vjerskog zanosa; uvjerenje su mnogi izgrađivali, ali poleta i produbljenja bilo je manje.

Kad promatramo Langovu pojavu u svim tim prilikama, lako ustanovimo činjenicu, koju kasniji razvoj katoličkog života potvrđuje: *Lang je visoko razvio u sebi Isusovu zastavu*, a sam ga je Gospodin uzdignuo na sviećnjak.

Proti grubom materijalizmu neobično je zasvietlila njegova darežljivost; proti liberalizmu njegova pobožnost; proti jozefinizmu njegov iskreno crkveni duh; proti mlakosti njegov svetački žar. Pod tom zastavom, s njome dapače u srdcu, kao sa živom slikom Isusovom, okupile se tisuće duša, koje njemu zahvaljuju svoj spas, svoje zvanje, svoju krepost. Utjecaj je njegov daleko veći, nego li se možda čini onomu, koji odviše računa s oblikom organizacija, a premalo s duhom. Preko Langa organizirao je sam Spasitelj svoje malene, kao i nekada preko apostola, kad se za njihov uspjeh zahvalio Otcu »što je to odkrio malenima« i sve je pozvao k sebi: »Dođite k meni svi, koji ste umorni i obterećeni i ja ću vas okriepiti«. Koji su ovako organizirani, dobro su organizirani, jer su u Isusu i Isus u njima. To je učinio Isus po Langu i to je Božja veličina u Langu.

S pravom možemo nazvati biskupa Langa *velikim odgojiteljem Zagreba i zagrebačke nadbiskupije za Krista*. I kao što je osoba biskupa Langa izvela tako snažan preporodni učinak u Zagrebu i u čitavom hrvatskom narodu, tako bi nas ponovno zahvatila struja duhovne obnove i preporoda, kad bi Bog dao, da nam ga sveta Crkva proglasi blaženim i svetim.

